

Bulletin european

ANUL V Nr. 58-59

Iulie-August 1979

Noi Tracii

Fondator: Prof.Dr.Iosif Constantin Drăgan

CONSIDERATII DESPRE TRADITIA ISTORICA PRIVIND ENTITATEA POLITICA A DACIEI

de N. COPOIU

Istoriografia românească traversează o perioadă de dezbateri cu privire la determinarea adevărului istoric referitor la originea poporului român. Aș adăuga și a limbii sale, dar, deocamdată, cu excepția cenaclului Titu Maiorescu (*) specialiștii oficiali au evitat să ia în discuție această problemă. Dezbaterile, ca orice dezbateri, scot la suprafață idei și interpretări noi susținute pe argumente și documente reale, care impun, totodată, retragerea unor formulări vechi, depășite de gândirea istorică contemporană, sau chiar absurde. Nu încapе îndoială că opinia publică din țara noastră, totdeauna receptivă la problemele de istorie a poporului, urmărește cu viu interes aceste dezbateri, care până la urmă vor duce la schimbări importante în cartea noastră de istorie.

În cadrul dezbaterilor, inevitabil s-au exprimat și se exprimă aceste puncte de vedere contradictorii, iar promotorii tezelor vechi încearcă să-și mențină pozițiile; este însă evident pentru cine urmărește cu atenție intervențiile diverșilor preopinenți că sensul în care se concentrează atenția tuturor este acela al restabilirii adevăratului loc pe care l-a ocupat Dacia în istorie, ca entitate politică și demografică în primul rând. Trebuie să recunoaștem că datorăm acest reviriment istoriografic în primul rând orientării oferite de Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din octombrie 1976 de a sărbători aniversarea a 2050 de ani de la crearea statului dac centralizat și independent condus de Burebista.

În această ordine de idei, îngăduiți-mi să prezint aici câteva informații și considerații privind permanența ideii Daciei ca entitate politică și

demografică după încetarea stăpânirii romane. Mă grăbesc să fac precizarea că problema nu a fost încă cercetată - ea a fost chiar ignorată, deoarece, adoptându-se în mod greșit teza romanizării Daciei și deci a dispariției Dacilor din istorie, orice mențiune a lor în documente a fost privită ca o eroare a autorilor. Ei bine, nu numai că Dacia și Dacii n-au dispărut din conștiința politică a lumii, dar parcă înadins au supraviețuit în textele istoricilor, în cancelariile statelor și bineînțeles chiar în conștiința propriului popor.

Fără îndoială sunt multe documente ale timpului care evocă neîncetat Dacia, de câte ori se referă la țările române sau la Români. Nu putem compara cele câteva mențiuni pe care le vom evoca aici decât cu niște fulgere în întunericul timpului care ne luminează trecutul, salvând de la uitare pe strămoșii noștri daci.

Cronicarii bizantini, cronicarii turci și alți autori, traduși în românește în ultimul timp, pun la dispoziția publicului românesc contemporan informații revelatoare despre forța tradiției statului Daciei în conștiința lumii, la o depărtare de o mie de ani. Scriitoarea Ana Comnena vorbea în prima parte a secolului XVII despre "conducătorii Dacilor (care) nu mai vor să respecte tratatele pe care le încheiaseră odinioară cu Romeii, ci le-au pus capăt...". Editorul român (ne referim la ediția din 1975) acordă un credit nelimitat istoricului ungar Moravcsik și preia teoria acestuia din secolul al XX-lea, cum că Ana Comnena confunda pe Daci cu Ungurii (1). Desigur, ne surprinde ușurința cu care istoricii români repudiază ideea că o contemporană cu evenimentele putea totuși ști mai bine cine erau Daci și cine Unguri în secolul al XII-lea decât istoricii din secolul al XX-lea. Dar chiar admitând că autoarea bizantină, fiică de împărat, deci beneficiind de mijloacele de informație de cea mai înaltă calitate ale timpului, s-a înșelat, însăși eroarea ei ne comunică ceva important: că în mentalitatea epocii ei, prezența Dacilor pe continent era la fel de puternică, precum fusese cu o mie de ani înainte.

Am arătat cu alt prilej faptul - surprinzător, în raport cu textele cărților noastre de istorie - că domnitorul Alexandru cel Bun al Moldovei de la începutul secolului al XV-lea era numit de contemporani Alexandru Dacul. Informația ne-o semnalează eruditul Dimitrie Cantemir într-un text care a fost publicat nu de mult în revista "Manuscriptum" (2).

O mențiune interesantă despre prezența Dacilor se poate găsi în cronică lui Chalcocondil, din secolul al XV-lea. Acesta povestește cum căderea Constantinopolului (1453) a fost posibilă datorită spargerii zidurilor de către tunurile de mare calibru, ca să spunem așa, fabricate de un anume Orbas sau Urbas. C.C. Giurescu, în *Istoria Românilor*, 1976, p.294, îl consideră "inginer transilvănean" și-l numește *Orban*, citând pe învățatul Young, dar fără să facă trimitere, și arată în continuare că acesta era român. Deci îl consideră odată transilvănean și a doua oară Român. Cronicarul greco-turc Chalcocondil, însă, spune textual că "avea împăratul un tunar, cu numele Orban, *Dac* de origine" (3).

Deci în secolul al XV-lea un locuitor de pe meleagurile Transilvaniei,

în conștiința epocii și în documentarea unui cronicar nu era nici român, nici transilvănean, ci dac.

O descriere a Țării Românești de la începutul secolului al XVI-lea (foarte exact din 29 iunie 1524!) ne întâmpină cu precizarea că atât Românii adică locuitorii Țării românești, cât și Moldovenii, “sunt numiți daci” (4).

Pe la mijlocul aceluiași secol al XVI-lea o descriere a celor trei țări românești, realizată de Anton Verancsics (pe numele latinizat Verantio) scrie că “acești Daci (cei din vechime, care n-au dispărut - N.C.) se întind (și) în ziua de azi foarte departe prin tot Illyricul, din Macedonia și Panonia de jos până la Istru și la țărmul dalmatic și locuiesc mai ales prin păduri și munți și se numesc valahi sau vlasi...” (5).

Înainte de a continua șirul mențiunilor din evul mediu despre Daci aş vrea să formulez eu însumi rezerve asupra veridicității integrale a acestor referiri. Dar devreme ce ele există, iar noi suntem urmașii acestui brav popor care au fost Dacii, ni se pare de neînțeles să nu le luăm în considerare pentru a le verifica, a le confrunța cu alte surse și a le introduce în problema atât de dragă nouă, dar atât de confuz susținută până acum, aceea a continuității. Tocmai aceste informații despre Daci presărate de-a lungul secolelor ne confirmă adevărata noastră continuitate pe acest pământ. Toate documentele evului mediu recitite în acest spirit vor scoate la iveală surprize dintre cele mai mari. Iată încă una: Mihai Viteazul, glorioul nostru domnitor, a fost și el etichetat, la timpul său, în chip peiorativ dac: “Dacul cel rău”. Ne interesează prea puțin sensul pe care îl da autorul anonim al terținei compuse la moartea lui Mihai, dar e foarte important faptul că însuși marele domnitor era numit în mod public “dac”. Și, poate nu întâmplător, el a voit să refacă vechea Dacie, așa cum ne informează recent apăruta *Incercare de istorie românească* scrisă de învățatul sas Johann Filstich, în deceniul al patrulea din secolul al XVIII-lea, dar tipărită, cum am spus, abia în urmă cu câteva luni.

Un text mai bine cunoscut, el fiind publicat și analizat mai de mult de Nicolae Iorga, care relatează “Intreita solie suedeză în Transilvania, Ucraina și la Constantinopol”, care a avut loc în anii 1656-1658, folosește o formulă aproape stupefiantă: “Măria sa regele Suediei a fost constrâns să trimită o solie în Dacia (6), prin Dacia înțelegându-se Transilvania. Editorul acestui text adnotează propoziția citată, considerând-o o eroare, în locul Daciei fiind vorba de...Danemarca. Admițând și această eroare semnalată de vigilentul editor român, repetăm ceea ce am spus mai înainte: însăși eroarea este grăitoare prin semnificatia ei.

Trecem peste secolul al XVIII-lea, care a cunoscut, după cum se știe, un adevărat curent politic european privitor la refacerea Daciei de odinioară, formulă politică convenabilă la un moment dat chiar țarinei Ecaterina a II-a. Privite cu alți ochi decât au fost privite până acum, problemele referitoare la Dacia vor căpăta neîndoielnic pentru istoria poporului nostru sensuri pe care nu le bănuim în totalitatea și însemnătatea lor. Atunci ne vom explica de ce Nicolae Bălcescu a intitulat revista sa “Magazin istoric

pentru Dacia”, și de ce Mihail Kogălniceanu își intitula revista “Dacia literară”.

Evenimentele politice internaționale de la mijlocul veacului trecut în care au fost implicate țările române și bătălia lor pentru unire și independență au determinat sublinierea unei laturi a istoriei poporului român și anume aceea a caracterului său romanic, pentru a stimula interesul Franței în primul rând, pentru sprijinul care se aștepta din partea acesteia. Pe acest fundal politic s-a impus statului unit al Moldovenilor și Muntenilor numele *România* și nu *Dacia*, cum ar fi fost mai firesc.

În aceste condiții, oamenii politici români au abandonat tradiția Daciei. Vom cita un exemplu elocvent privind această abdicare de la adevărata origine a poporului nostru din motive politice imediate.

Într-un recent articol se arată că în timpul dezbaterilor din Camera Comunelor din 1858 cu privire la poziția guvernului britanic față de problema Unirii principatelor, Disraeli numea statul român, citând moțiunea lui Gladstone, ca fiind statul “descendenților liberi, independenți, curajoși și prosperi ai vechilor Daci” (7). În textul moțiunii lui Gladstone publicat de ziarul “Românul” această propoziție lipsește.

Să reținem deci că oamenii politici englezi nu socoteau de fel pe Valahi și Moldoveni ca urmași ai coloniștilor romani, cum cu atâta insistență au început să sublinieze și continuă să sublinieze unii istorici români cu o megalomanie cel puțin ciudată.

Spre sfârșitul secolului trecut și începutul celui prezent, istoriografia a încercat să se detașeze de realitatea politică românească, ambiționându-se să supună unui așa-zis examen critic izvoarele istoriei Românilor. Această tendință s-a împletit cu un anume servilism față de istoriografia occidentală și chiar țaristă. Acumulările documentare și investigațiile arheologice au alunecat spre anumite scheme, cu un pronunțat caracter unilateral, surprinzător la prima vedere în cazul unor mari autori, dar explicabil prin incapacitatea gândirii lor politice. Nici o filă de istorie a unui popor - și mai ales a poporului nostru - nu poate fi scrisă fără discernământul politic corespunzător.

Nu a fost, de aceea, întâmplător că reluarea problemei originii dacice a poporului român a revenit forței celei mai înaintate din societatea modernă românească, partidului clasei muncitoare.

Deosebit de semnificativ este faptul că începuturile socialismului românesc au marcat o puternică afirmare a tezei continuității atât pe plan politic cât și științific. Una dintre primele publicații ale socialiștilor români s-a numit “Dacia viitoare”, titlu sugestiv acoperit și demonstrat în articolele pertinente. Unele dintre aceste studii științifice produse în laboratorul socialiștilor români încă din secolul trecut vorbeau despre conservarea instituțiilor juridice dacice “sub spoiala romană”, acuzând pe “învățații noștri” care “fermeceți de ipoteza că totul la noi e roman, n-au studiat acest drept” (8). În orice caz, scria Ioan Nădejde în anul 1900, știind că elementul trac a jucat rolul principal în formarea naționalității noastre,

avem tot dreptul de a crede, a privi, că dreptul trac ie la baza dreptului nostru consuetudinar” (9).

Asemenea demersuri științifice aparțineau lui Ioan Nădejde, unul din făuritorii partidului clasei muncitoare din România, în 1893. Este evident că cercetarea științifică a lui Nădejde, spirit enciclopedist, sau pluridisciplinar cum i-am spune astăzi, răspundea unei concepții ferme cu privire la vechimea poporului român, în sânul căreia se năștea partidul ce avea să se identifice cu destinele sale în deceniile următoare. Iar faptul că în octombrie 1977 Plenara C.C. al P.C.R. a hotărât aniversarea a 2050 de ani de la crearea statului dac centralizat și independent se înscrie, după cum se vede, pe firul aceleiași concepții de a cinsti trecutul poporului, pe înaintașii săi.

*E vorba despre cenaclul Titu Maiorescu al Asociației Juriștilor, în cadrul căruia a fost ținută conferința pe care o publicăm aici. (N.R.)

Note

1. *Fontes daco-romanae*, vol.III, *Scriitorii bizantini sec. XI-XIV*, publicate de Alexandru Elian și Nicolae Șerban Tanașoca, București, Editura Academiei R.S.R., 1975, p.83,95,117.
2. Dimitrie Cantemir, *Despre numele antice și de astăzi ale Moldovei în «Manuscriptum»*, nr.2 (27), 1977, p.34.
3. Leonte Chalcocondil, *Expuneri istorice*, în românește de Vasile Grecu, 1958, p.225. Citat după Ștefan Zweig, *Orele astrale ale omenirii*, ed. III-a, București, Ed. Muzicală, traducere și postfață de I.M. Ștefan, p. 38.
4. *Călătorii străini despre țările române*, vol.1, Editura Științifică, 1964, p.280. Este vorba despre călătorul Michael Bocignoli.
5. *Ibidem*, p.493.
6. *Călătorii străini despre Țările române*, Ed. Științifică, 1973, p.573.
7. «Magazin istoric», nr.1, 1978, p.23.
8. I. Nădejde, *Originea dreptului consuetudinar român în «Noua revistă română»*, București, 1900, p.113, 114.
9. *Ibidem*, p. 115.

RESUME

Après la conquête romaine, l'idée de la Dacie en tant que entité politique et démographique ne disparaît pas; les noms Dace et Dacie survivent dans les textes des historiens [l'auteur cite des chroniqueurs byzantins et turcs, la princesse Ane Comnène, un historien saxon du XVIIIe siècle dont l'Histoire Roumaine vient d'être publiée en Roumanie], dans des documents de diverses époques, dans la conscience du peuple roumain. Après une période d'oubli, qui commence au milieu de XIXe siècle et qui s'explique par l'intérêt politique à marquer la latinité des Roumains, ce qui a abouti à donner à notre pays le nom de Romania au lieu de Dacia, l'idée «dace» renaît depuis quelques années grâce au P. C. Roumain, qui continue à ce propos une tradition qui remonte aux débuts du socialisme roumain [fin XIXe siècle].

MARTURIA MONUMENTELOR SARMIZEGETUSEI

de EMIL POENARU

(continuare din numărul precedent)

Să începem descifrarea monumentelor încercând să înțelegem - mai întâi - ce vor să ne comunice despre timp, despre "petrecerea noastră prin vremi", adică privindu-le în perspectiva funcției lor de modele de cuantificare a timpului, și, mai întâi să zăbovim asupra formei circulare a monumentelor numite "marele sanctuar circular" și "micul sanctuar circular".

Să ne întrebăm adică, în primul rând, de ce îndepărtații noștri strămoși au ales forma geometrică a cercului spre a implanta în circumferința lui "semnele" cuantelor de timp. Ce vrea să ne spună această opțiune, mai ales că știm că alte civilizații ale antichității au folosit în acest scop tabele, sau "șiruri" de cifre. Bineînțeles, orice formă geometrică (având o structură finită) este improprie spre a simboliza timpul ca meta-concept, timpul genuin, timpul "universal". Dar, noi oamenii, "călători" prin viață, percepem timpul ca "vămuitor" a toate câte sunt, ca o curgere. O curgere neîntreruptă, unisens, ireversibilă. Să reascultăm un vers: "Așa, tot așa/ Vremea vremuia...". Or, numai mișcarea pe circumferința cercului poate sugera "vremuirea", nesfârșita curgere a timpului.

Pe circumferința cercului constructorii sanctualelor au implantat "semnele", sau jaloanele unităților de timp măsurate de om. Astfel, peste imaginea timpului cosmic, a timpului "fizic", se suprapune o nouă semnificație, aceea a timpului social. Adică a timpului măsurat (deci înțeles) de om. Astăzi acceptăm că imperiul entropiei universale e în afara timpului, cu alte cuvinte că "realitatea" timpului e legată de insulele de organizare ale materiei, că timpul e o măsură a gradului de organizare a materiei, a ordinii și cunoașterii. Așa cum haosul devine cosmos în momentul în care omul asimilează formele, existența devine "timp" în momentul în care omul începe să o măsoare.

Să ne apropiem de monumentul pe care arheologii l-au numit "micul sanctuar circular". În circumferința sa putem număra 101 stâlpi, separați prin 13 lespezi în 15 grupări, - 8 de câte 8 stâlpi, una de 7 stâlpi și una de 6 stâlpi.

Cei ce au vrut să expliciteze acest monument au căutat în el o semnificație de "structură finită", ori, astfel, nici cifra de 101 (stâlpi), nici cea de 114 (lespezi + stâlpi) nu "spunea" nimic. Mai mult, cei care au încercat tot felul de împărțiri au ajuns la "rezultate" nefirești, ca unități de 3,5 zile.

Să încercăm a-l înțelege, rămânând fideli ideii că unitatea celulară în orice mecanism de măsurare a timpului este ziua (24 de ore), la care să adăugăm că pe circumferința cercului (care sugerează curgerea neîntreruptă a timpului) și numărătoarea zilelor se urmează neîntrerupt. Astfel, numărând stâlpii, după ce vom parcurge de trei ori circumferința cercului și în continuare 8 grupe de stâlpi, vom însuma o valoare apropiată de valoarea anului astronomic (365 zile). În acest moment să însemnăm lespedea la care ne-am oprit și să continuăm numărătoarea.

Vom parcurge din nou de trei ori circumferința cercului și încă 8 grupe de stâlpi, deci, în total 47 de grupe de stâlpi și de această dată, și la fel, unde ne oprim, însemnăm lespedea. Continuând astfel, adică numărând stâlpii din câte 47 de grupe pentru un an, la sfârșitul anului al 13-lea vom marca și ultima lespede.

S-a încheiat astfel un ciclu. Un ciclu de 13 ani, însumând în total 4747 zile. Observând că anii din interiorul ciclului nu au valori egale, adică avem un an de 367 zile, patru ani de 366 zile, patru ani de 365 zile și patru ani de 364 zile, înțelegem că aceasta este rostul asimetriei din construcția micului sanctuar circular, asimetrie dată de prezența unei grupe de 7 stâlpi și a unei grupe de 6 stâlpi.

Ceea ce ne surprinde la acest mecanism de măsurare a timpului este simplitatea lui. Desigur, cei ce utilizau acest "ceasornic" atât de perfect fie însemnau stâlpii și lespezile, fie mutau un obiect, un "cursor". Noi ne putem închipui pentru o clipă însă că el "se rotește". Așa cum se rotește, să zicem, roata unor mori de apă.

Și parcă auzim versurile: "Roata morii,/ roata vieții...".

Calitățile acestui mecanism sunt însă cu totul deosebite. Astfel, fiecare an (și fiecare ciclu de 13 ani) începe în prima zi a săptămânii, și se sfârșește în ultima zi a săptămânii (de sfârșit). Mai interesant este faptul că putem începe numerotarea de la orice grupare de stâlpi (de la orice "săptămână") și "cursul" măsurătorii este valabil. E o calitate pe care nici un calendar din lume nu o posedă. Ca și cum modelul micului sanctuar circular ar vrea să ne spună că noi, oamenii, care intrăm în viață fiecare într-o zi oarecare, ne trăim timpul nostru (dintre concepție și moarte), putând începe numărătoarea zilelor "noastre" de oriunde (așa cum și facem), înscriindu-ne pentru o vreme, cât durează viața noastră, în scurgerea timpului ce se urmează indiferentă, egală, continuă, - în același cerc. Sugestia intuirii a ceea ce numim astăzi "timpul individual" este tulburătoare.

Am văzut că într-un ciclu de 13 ani avem ani cu valori fluctuante în zile. Să privim și actualul nostru calendar, care conservă formula calendarului Iulian, adică avem trei ani de 365 zile, urmați de un an de 366 zile. Situația se datorează faptului că orice sistem de calendar este chemat să rezolve problema exprimării în numere întregi (zile) a unei valori ne întregi (anul, care are 365,242198 zile). Vom vedea ulterior cât de mare a fost injustiția istoriei care a conservat formula calendarului roman (împrumutată de la astronomul Sosigenes din Alexandria), mult inferioară formulei

dacice, rămasă îngropată în uitare, împreună cu monumentele în care a fost înscrisă. Dar, nu este singura injustiție a istoriei...

Spuneam că în tipologia monumentelor un stâlp "marchează" o zi. Dacă privim monumentul numit de arheologi "marele sanctuar circular", putem observa că după "centura" exterioară, compusă din cercul celor 104 lespezi mari, urmează un al doilea element constructiv, un cerc format din 180 stâlpi separați de 30 de lespezi în 30 de grupe de câte 6 stâlpi. Să procedăm în același mod, foarte simplu, prin adiție, numărând "scurgerea zilelor" și însemnând fiecare stâlp numărat. După ce am parcurs de două ori circumferința cercului, ajungem la un an de 360 de zile. Desigur, un an "imperfect" sub aspectul exactității sale calendaristice, dar care ne amintește că, la începuturile lor, civilizațiile antichității au avut un asemenea an religios, cu valoare rămasă oarecum convențională. Dacă ar fi așa și la noi, atunci ar trebui să existe în construcția monumentelor și elementul de "racord", fiindcă este incredibil ca alături de un calendar cu calitățile celui înscris în micul sanctuar circular, un altul, păstrând structurile tradiționale, să nu fie "adus la zi". În adevăr, acest element constructiv ce asigură corelarea celor două structuri calendaristice există, și este materializat în cercul următor, format din 68 de stâlpi înalți din lemn, cu patru fețe acoperite cu teracotă și cu temelii din piese de calcar. Rolul acestui al treilea cerc iese foarte ușor în evidență dacă facem simpla socoteală că în 13 ani a 360 de zile avem în total 4680 zile. Dacă la acestea adăugăm 68 stâlpi-zile obținem 4748 zile în ciclul de 13 ani urmărit pe structurile marelui sanctuar circular.

Deci, avem aici un ciclu de 13 ani cu 4748 zile; poate să surprindă diferența de o zi în raport cu valoarea aceluiași ciclu stabilită pe micul sanctuar circular (4747 zile). Ce se ascunde în spatele acestei diferențe de o zi? Răspunsul e simplu și ne dezvăluie încă o calitate esențială a calendarului dacic, și anume de corectură. Problema se pune pentru orice calendar fiindcă, din necesitatea de a exprima în zile valoarea anului (care, după cum se știe, nu are un număr întreg de zile), rămâne un rest de precizie care, cumulându-se în timp, face necesară efectuarea unei corecturi. Să ne amintim, de pildă, că formula calendarului iulian (în care anul are 365,25 zile) a dus la grave abateri de precizie prin cumulara inexactităților, în stabilirea valorii anului, astfel că a fost necesară reforma patronată de Papa Grigore (care a dat calendarului nostru numele de "gregorian"), precum și reforma ulterioară din 1821-1824. Cu toate acestea calendarul nostru are nevoie și în prezent de un sistem de corectură.

Dacă în istoria culturii s-ar fi impus formula dacică de calendar, cu sistemul său de corectură, omenirea n-ar mai fi avut nevoie de cele două mari reforme și nu s-ar mai vorbi astăzi de necesitatea îmbunătățirii calendarului. Prin fixarea unui ciclu de 13 ani în interiorul căruia anii aveau valori fluctuante, Dacii au avut de la început o opțiune net superioară: anul lor mediu era mult mai apropiat de anul astronomic exact din ciclul iulian. În afară de aceasta ei au postulat un mecanism de corectură care să intre în acțiune când "resturile" de exactitate se cumulau dând o zi

întreagă, cu alte cuvinte atunci când măsurătoarea lor rămânea în urma timpului astronomic exact cu o unitate celulară de cuantificare a timpului. În acest mecanism ne inițiază de la început structura marelui sanctuar circular, unde există 68 de stâlpi de corecție pentru ciclul de 13 ani în raport cu anul de 360 de zile și nu 67 (pentru a da 4747 zile în total, pe ciclu). Aceasta ne spune că la valoarea obținută pe micul sanctuar circular se adaugă o zi de corectură, fapt implicat automat în mecanismul marelui sanctuar circular. Iată deci că cele două "cadrane" ale timpului, unul dintre ele păstrând în structura sa un model ce vine poate de la o distanță de multe milenii se racordează printr-un sistem sigur de corecții

La întrebarea pentru ce motiv cei 68 de stâlpi de corecție sunt separați în 4 grupe asimetrice (de 16, 17, 17, și respectiv 18 stâlpi), vom arăta doar, fără a intra în amănunte ce ar necesita scheme, că această diviziune este rodul unui sistem deosebit de ingenios de a ordona implicarea "ritmică" a stâlpilor de corecție în interiorul ciclului de 13 ani, fiindcă, evident, nu se "adunau" toți odată la sfârșitul ciclului.

În mecanismul calendarului dacic, atât în cel materializat pe micul sanctuar circular, pe care îl vom numi "calendar civil", cât și în cel înscris în marele sanctuar circular (îl vom numi "calendar ritualic"), numărătoarea zilelor se urmează neîntrerupt pe structuri circulare. Dar trebuie să existe o evidență a scurgerii "săptămânilor" și mai ales a împlinirii anilor distinctă de cea pe care o oferea marcarea lespezilor. Marele sanctuar circular are în centrul său o construcție absidală, compusă dintr-un grup de 13 stâlpi, separați prin două praguri a câte două lespezi fiecare de un alt grup de 21 de stâlpi. Dacă marcăm stâlpii în succesiunea $13 + 21 + 13$, considerând că fiecare marcă simbolizează scurgerea unei săptămâni, înțelegem că astfel se ținea evidența anului dacic compus din 47 de săptămâni.

Pentru a începe marcarea săptămânilor anului următor, nu putem continua de unde ne-am oprit, ci trebuie să facem un salt, adică să revenim în punctul din care am început marcarea anterioară. Iată că aici, în acest sistem de evidență a săptămânilor (și a "trimestrelor" anului dacic), avem înscrisă în modul cel mai pregnant semnificația timpului social. Pentru noi, oamenii, scurgerea unui an din necuprinsul scurgerii timpului, are o semnificație aparte fiind vorba de o numărătoare ce niciodată nu poate fi oprită sau inversată. Știm că timpul fuge indiferent de măsurătorile noastre și acest adevăr este indicat în însuși mecanismul intim al calendarului. Dar totodată, când e vorba de sensibilitatea noastră, de organizarea timpului pentru activitățile sociale, împlinirea unui an are o deosebită semnificație. Parcă auzim rostiri ce vin din trecut "Măine anul se-nnoiește..." sau "anul pleacă...anul vine".

Impărțirea anului dacic în trei unități (să le spunem convențional "trimestre"), prin faptul că trimestrul lung coincide cu perioada vegetativă începând odată cu "plânsul", cu mustirea mugurilor și sfârșindu-se cu desfrunzirea de toamnă, demonstrează caracterul său utilitar, funcția sa socială.

Să privim cele două construcții circulare ca monumente ale timpului și să le suprapunem în gând imaginea unor hore. Să privim, de pildă, hora de la "Copacul ăl frumos", de lângă satul Dăișoara. Hora pe care o scot din sat feciorii, pentru ca la locul ales să se constituie, după un scenariu de vechime imemorială, "purtata" lentă ca o chemare a feciorilor, urmată de "purtata" la fel de lentă și ceremonială a fetelor. Concomitent se constituie perechile și apoi, din cercul privitorilor se desprind treptat perechile de adulți, în afara jocului rămânând doar bătrânii într-un cerc imobil, fiindcă până și copiii sunt antrenați în inima cercurilor concentrice ale dansului. Fiecare cerc, fiecare val reprezintă parcă o generație, toate fiind angajate în mișcarea circulară ce vrea parcă să ne spună că numai prin succesiunea generațiilor omul poate învinge realitatea morții individuale.

Mulți autori au scris, în diverse moduri, despre sămburele ritualic conservat în dansul călușarilor. În ultima vreme majoritatea vede o legătură între acest dans și soare (până mai ieri călușarii executau "Dansul soarelui la răsărit"), precum și între acest dans și zânele sau ielele, personificare a stelelor. Rămășițele ritului sunt foarte limpede evidențiate în descrierea jocului făcută de Dimitrie Cantemir: "jurământul" sub care se constituia ceata dansatorilor, perioada de separare și viață castă a feciorilor, costumația lor, plantele rituale folosite, dreptul "vătafului" de a porunci pe toată perioada jocului, dreptul unanim respectat al călușarilor de a pedepsi chiar cu moartea pe cel care ar fi încercat să le smulgă masca.

Dar, să citim și mai vechi relatări, ca aceea pe care o datorăm scriitorului maghiar Dosza Daniil, care descriind dansul călușarilor transilvăneni executat la curtea lui Sigismund dă informații deosebit de prețioase pentru noi. Este vorba de 12 vătafi, conduși de un al 13-lea și de cei peste 100 de dansatori (poate exact 104!), care execută câte patru salturi fiecare. Iată, conservate, chiar "cifrele" sanctuarului. Să nu ne mire deci că în semnificația dansului e înscris înțelesul că după prăbușirea "mutului", atunci când trece peste "semnul bățului", iureșul dansatorilor în cercul ce pare vibrând de dinamism, moartea e învinsă prin beatitudinea vieții. Înțelesul vine la fel de departe ca și numărul dansatorilor sau al salturilor executate.

Dar, să ne aducem aminte de cercul bătrânilor care doar "privesc" dansul și să contemplăm și noi cercul exterior al marelui sanctuar circular, compus din 104 lespezi. Cifra ne surprinde de la prima vedere, fiindcă $104 = 8 \times 13$. Deci, opt cicluri de 13 ani, care compun o unitate de timp superioară, "secolul dacic".

De ce un asemenea "secol"? Confirmarea rațiunii sale o găsim foarte simplu, observând că, după 104 ani, timpul măsurat rămânea în urma timpului astronomic exact cu o zi.

Vom fi și mai convinși de acest lucru dacă vom privi sanctuarul dreptunghiular din apropiere, compus din patru alineamente a câte 13 tamburi. Insemnați prin două parcurgeri, ne dau același "secol" de 104 ani.

Să mai urcăm acum o terasă, spre cel mai mare dintre sanctuarele

dreptunghiulare, și anume sanctuarul dreptunghiular alcătuit din patru alineamente a câte 10 tamburi mari fiecare. Așa cum se mai poate observa pe unul dintre tamburi, ei serveau ca baze pentru coloane de andezit. Inchipuindu-ne o clipă toate coloanele în picioare avem un tablou impresionant. Parcă auzim versurile unui vechi descântec din Vlașca, cules de Romulus Vulcănescu.

Soare, soare,
Frățioare,
Cu patruzeci de răzișoare,
Zvârle raze pe pământ,
Stâlpi de aur să ne facă...”

Nu știm dacă coloanele acestui sanctuar au fost sau nu aurite (afirmația ar explica distrugerea lor de către cuceritori), dar știm că aceste impresionante coloane simbolizau în adevăr un fel de “împietrire” a razelor astrului “măsurător” al vremii, fiecare dintre ele simbolizând un ciclu de 13 ani, adică împreună unitatea de timp superioară de 520 de ani, - “mileniul” dacic ($40 \times 13 = 520$). Este momentul când “se cuvenea” o nouă corectură.

Mecanismul ni se pare perfect, fiindcă procedându-se astfel, adică introducându-se ziua de corectură la sfârșitul cuantelor de timp indicate prin arhitectura sanctuarului, ar mai fi fost nevoie de o zi de corectură la 8840 de ani. Bineînțeles, cu o asemenea precizie, calendarul dacic era mult superior celui julian.

Dacă privim cu atenție în continuare structura monumentelor putem observa un element structural de deosebită semnificație, și anume faptul că pe axa longitudinală a sanctuarului alcătuit din patru aliniamente a 15 tamburi, simetric în raport cu aceștia, au fost implantați 7 tamburi. Ce s-a urmărit prin această modificare - făcută în stilul propriu constructorilor monumentelor, adică fără a afecta vechile structuri, știind că monumentul memora “secolele” dacice. Devine previzibil că înțelepții constructori au avut să “spună” că alături de “secolul” de 104 ani, compus din 8 cicluri de 13 ani, trebuie să avem în vedere și un “secol” de 91 de ani, compus din 7 cicluri de 13 ani. Rațiunea acestei reforme atât de ingenios concepute a fost aceea de a mări precizia calendarului. În adevăr, dacă aplicau corectura cu o zi nu după 104 ani, ci după 91 de ani, precizia calendarului dacic devine atât de mare încât calendarul frizează perfecțiunea. Este suficient să arătăm că în timp ce anul astronomic are exact 365,242198 zile, valoarea anului calendaristic la care au ajuns astronomii și matematicienii sanctuarelor este de 365,242197 zile. Odată în plus. ne mârșnește injustiția istoriei care a făcut ca aceste monumente să doarmă două milenii.

Dar, dacă mecanismul acestor desăvârșite “cadrane ale măsurării timpului” s-a pierdut prin vremi, ceea ce este esențial, adică modul înțelegerii timpului și atitudinea umană în fața acestei realități a existenței noastre a rămas, s-a conservat în haina folclorului, adânc ascunsă în cutele “de taină” ale spiritualității poporului nostru. Nu știm dacă Mihail Sado-

veanu a plecat de la o realitate constatată de el, atunci când a scris despre faptul că păstorii sârbătoresc "Buna-vestire a soarelui nou", dar știm că ziua de cumpănă a soarelui de primăvară a fost, cu mii de ani în urmă, zi de sărbătoare. De asemenea, nu știm aici dacă interpretarea pe care Paul Tutungiu o dă "Mioriței", "citind" în ea rostul ritualului descris de Herodot, privitor la trimiterea la zeul timpului (prin aruncarea în trei sulite) a celui mai vrednic tânăr este întrutotul exactă, dar știm că momentul solemn marcat de minunata baladă: "Soarele și luna/ I-au ținut cununa...", adică acela când în opoziție perfectă pe cer cele două astre "se întâlnesc" unul apunând și altul răsărind, era un moment socotit ca fiind investit cu profunde semnificații.

"Nunta cosmică" a ciobanului mioritic, viziunea conform căreia existența individuală este integrată existenței universale, nașterea și moartea fiind contopite prin același sens, are cu certitudine adânci rădăcini în miezul culturii noastre multimilenare.

Înțelegerea morții, fără spaimă sau extaz mistic, duce la o înaltă înțelegere a vieții. Această trăsătură a spiritualității îndepărtaților noștri strămoși i-a uimit pe toți cei care au scris despre ei. Pomponius Mela sublinia că, dintre toate popoarele, Dacii "sunt cei mai pregătiți pentru moarte", iar marele lor învingător, în discursul rostit în senatul roman, elogiindu-le vitejia, a precizat că atunci când își dau viața pentru apărarea libertății lor, merg la moarte ca la cea mai fericită dintre călătoriile vieții.

În lumina înțelepciunii lor, viața nu mai este un scop în sine, ci subordonată unui anume scop.

Dacă știm să înțelegem ceea ce ne spun monumentele Sarmizegetusei despre timp, despre forme, despre proporții, atunci vom înțelege mai limpede de ce în legenda Meșterului Manole "ziditorul" este chemat ca înaintea sacrificării sale să își pietrifice ca pe o coloană vie în zid sufletul său cu numele Ana, și de ce, spre deosebire de legendele similare ale altor popoare, scopul sacrificiului său nu a fost bogăția, faima, puterea, ci trăinicia frumosului.

A frumosului așa cum l-a înțeles Michelangelo, ca "mântuire de toate zădărniciile"; a frumosului așa cum l-a cunoscut Brâncuși ca "supremă echitate"; a frumosului așa cum l-a intuit Ion Alexandru, ca venind "din viitor".

RESUME

Les deux sanctuaires de Sarmisegetusa, avec leur forme circulaire et leurs colonnes, étaient en réalité un système de mesure du temps, à la fois très simple et très précis; le grand sanctuaire était un calendrier rituel, le petit sanctuaire un calendrier civil. Le groupement des colonnes repose sur l'idée d'un cycle de 13 ans formé d'années à valeur fluctuante et donne aussi la possibilité de corriger les erreurs dues au fait que l'an ne se divise pas en un nombre entier de jours. Si le calendrier dace s'était imposé dans l'histoire de la culture, l'humanité n'aurait plus eu besoin des réformes julienne et grégorienne.

Costin Hâncu

CÂND AM PLECAT DE - ACASĂ

Domnului Iosif Constantin Drăgar

*Si mai presus de cum e o icoană,
Purtam în suflet dorul de pământ,
Când am plecat de-acasă într-o toamnă
Și mama-n prag, sta cu batista-n vânt:*

*“- Să nu uiți pe-acolo, dragul mamei,
Că Sarmisegetuza-i țara ta!
Cu brazdele istoriei în palmă
Și Eu și Ea, plângând, te-om aștepta.*

*La noi, aici, e-un cer mai plin de stele,
Și dorul ni-i în cântece frământ;
Născuți suntem din neamul Burebista
Și, pururi, plămădiți cu-acest pământ!*

*Să nu ne uiți pe-acolo, dragul mamei,
Că de la Daci am învățat izbânda:
Mai bine morți în luptă cu dușmanii,
Decât netrebnici să purtăm osânda!*

*Icoana ta și azi mi-i bucurie,
Când mă re-ntorc la Patria-mi Părinte
Și te revăd cu Dunărea de-odată,
Ce-și află rost în mersul înainte.*

COMENTARIILE LA UN PRESTIGIOS VOLUM DE TRACOLOGIE: «ACTES DU PREMIER SYMPOSIUM INTERNATIONAL DE THRACOLOGIE»

de EMIL MANU

Relativ de curând, Fundația europeană Drăgan a publicat *Actele* primului Symposion internațional de tracologie, organizat la Roma, între 14-16 noiembrie 1977. Acest Symposion a fost unul din cele mai importante evenimente științifice internaționale din ultima vreme, în care au fost implicate problemele românești. Fundația Europeană Drăgan, organism științific de valoare mondială, are înscrisă pe primul plan din programul manifestărilor sale *România*, ca stat, ca istorie, ca artă și cultură, în raport cu *Europa*. Prin publicațiile sale, Fundația Drăgan contribuie la *circulația ideilor românești în lume, la circulația peste hotare a numelui țării noastre, a realizărilor românești în domenii diverse: politic, științific, economic, artistic*.

Este semnificativ chiar faptul că sediul central al Fundației Europene Drăgan se află la Roma, în inima cetății eterne, în Piața Forului Traian, la nr.1. Prin ferestrele cabinetului Președintelui și ale somptuoasei săli de conferințe a Fundației se vede Forul lui Traian și Columna cu basoreliefurile ei atât de grăitoare, vorbind despre milenii de istorie dacă, vorbind despre o istorie gravă, austeră, monumentală care i-a cutremurat pe Romani, stârnindu-le și admirația și frica, vorbind despre un popor eroic și de o demnitate inegalată în toată istoria lumii. În această sală și în acest context peisagistic simbolic au avut loc lucrările Symposionului.

Volumul, tipărit într-o ținută tehnografică deosebită, conține toate comunicările ce s-au prezentat și chiar comunicările neprezentate, trimise ulterior, discuțiile la fiecare expunere și discuțiile la cele două *meses rotunde*, una cu o temă de Etruscologie și alta pe tema Etnogenezei euro-indiene și limbii comune euro-indiene.

La această întâlnire internațională au participat personalități științifice de mare valoare, în frunte cu savantul bulgar Vladimir Gheorghiev tracolog de renume mondial și lingvistul suedez, romanist și românist de talie internațională, Alf Lombard, profesor de limbă și civilizație română la Universitatea din Lund (Suedia) și autorul celei mai bune și mai întinse lucrări (1200 pagini) despre *verbul* românesc (*Le verbe roumain*).

Savantul bulgar Ivan Duridanov a făcut scurte *Observații despre influența greacă asupra limbii trace*, folosind în acest scop mai ales documente toponimice. Vorbitorul a subliniat faptul că numele proprii trace ne sunt cunoscute prin intermediul inscripțiilor grecești, fiind imposibil să

aflăm desinențe trace pure; aceste desinențe au fost adaptate la morfologia limbii grecești. Italianul A. Zamboni s-a referit la *câteva urme balcanice în lumea neolatină* studiind originea unor cuvinte ca de exemplu italianul *mani* (smeură) și sârbo-croatul *brace, brece* (drojdă). C.A. Mastrelli a propus o interpretare etimologică a cuvântului trac *torelle*, un cuvânt ce înseamnă nu bocet, ci cântec de înmormântare adresat mortului. Iată deci cum printr-un singur cuvânt cercetat se pot descoperi urme, aspecte istorico-culturale importante referitoare la riturile de înmormântare caracteristice pentru preistoria tracă.

O sinteză asupra moștenirilor lingvistice trace a făcut-o prof. universitar român Gheorghe Bulgăr, vorbind despre *Fond autohton, latinitate și bogăție expresivă în româna contemporană*. Concluzia la care ajunge Gheorghe Bulgăr este notabilă. Generalizarea limbii și civilizației latine în Dacia n-a dus la distrugerea completă a fondului autohton; există premiza că prin cercetarea limbii române putem ajunge la rezultate mai concludente privind fenomenele fonetice și morfosintactice ale marii limbi trace. De unde au venit în limba română, se întreabă autorul, cele 4.000 de cuvinte fără etimologie precisă?

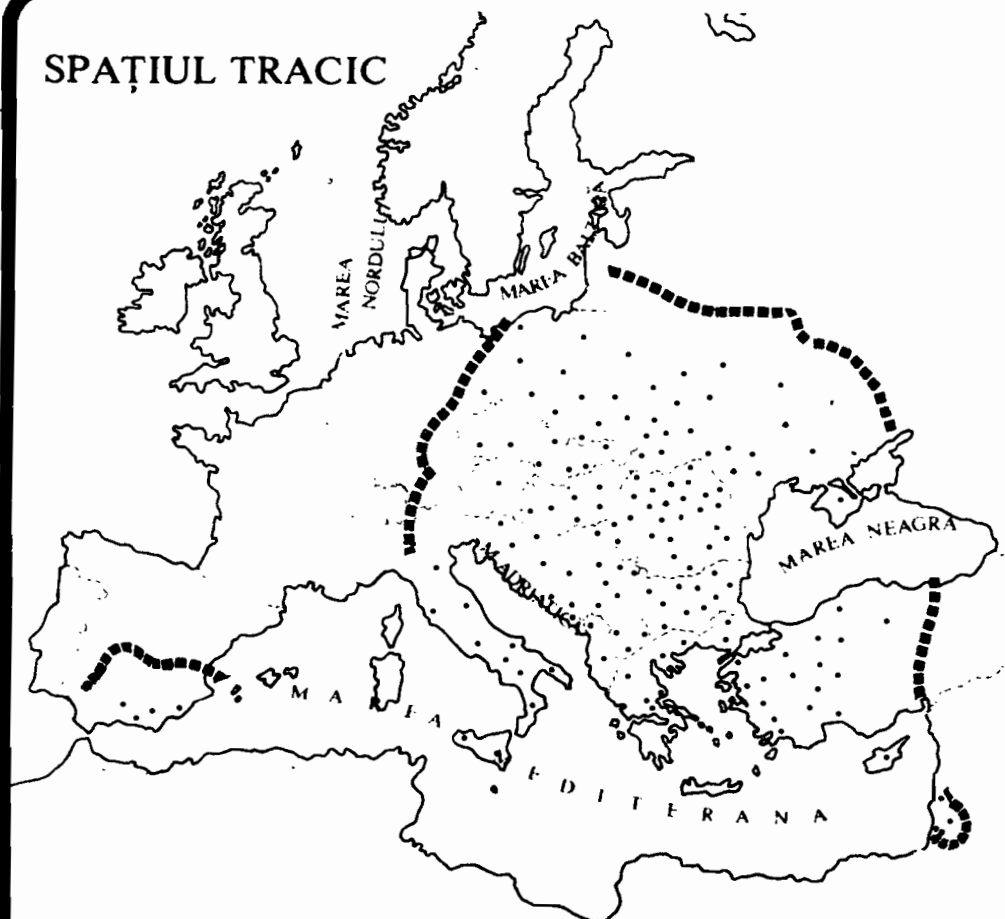
Profesorul Ovidiu Drimba a adus o contribuție interesantă cu privire la *Moștenirea traco-dacă în cultura română*. Fără să neglijeze aspectele lingvistice ale problemei, autorul pornește de la proiectul literar conceput de Mihail Eminescu, poetul național al Românilor, preocupat multă vreme, poate chiar toată viața, să reconstituie o mitologie dacă, structurată organic și realizată la cel mai înalt nivel poetic și filosofic, pornind nu numai de la tradițiile populare românești și nu numai de la datele furnizate de istorie.

O documentată și inedită teză susține arheologul român Adrian Rădulescu vorbind despre *relațiile dintre Greci și autohtoni între sec. al IV-lea și al II-lea înaintea erei noastre în lumina recentelor săpături de la Tomis, Topraisar și Albești*.

În cea mai mare parte, dezbaterile au avut un caracter lingvistic. Chiar comunicarea de deschidere, aparținând Președintelui Fundației, Profesor Dr. Josif Constantin Drăgan, s-a ocupat de *Unitatea lingvistică tracică*. Comunicarea profesorului Drăgan a subliniat importanța cercetărilor întreprinse până acum în acest domeniu, sugerând meditația asupra ideii, dacă limba tracă este o "limbă moartă" sau dacă părți din această limbă continuă să ființeze printr-o legătură organică între numeroasele *limbi vii* din bazinul mediteranean sau din teritorii mai îndepărtate.

Academicianul bulgar Vladimir I. Gheorghiev a vorbit despre *Tendențe convergente în vechile limbi din Peninsula Balcanică și din Asia de Nord-Vest*, aducând o nouă viziune asupra influenței trace. O comunicare interesantă a prezentat profesorul român Cicerone Poghiric, vorbind despre *relațiile greco-trace în epoca preistorică*. Conferențiarul a tratat două probleme principale: 1) Simbioza greco-pelasgo-tracă urmărită mai ales în domeniul religiei 2) Comparație între folclorul grec vechi și al popoarelor balcanice din zilele noastre - temă cu totul nouă în știința tracologiei.

SPAȚIUL TRACIC

Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume,
după cel al Indienilor (Herodot)

Nicolae Copoiu: *Considerații despre tradiția istorică privind entitatea politică a Daciei* 1

Emil Poenaru: *Mărturia monumentelor Sarmizegetusei* 6

Costin Hâncu: *Când am plecat de-acasă* 13

Emil Manu: *Comentarii la un prestigios volum de tracologie: "Actes du premier Symposium international de thracologie"* 14

NOI TRACII

Redacția: Via Larga 11, Milano

Direttore responsabile: Sabino d'Acunto
Direz. Foro Traiano 1/A Roma - Reg. Trib. Roma n. 17282 del 31.5.78
Rivista mensile - Spedizione in abbonamento postale gruppo terzo (70%)
Centro stampa B.G. - Via larga 11 Milano